

Referat från seminarium den 24 februari 2005 i Chalmers Kårhus

Vad innebär ekologisk upphandling?

Hur kan företag och organisationer ta miljöhänsyn vid inköp? Hur kan ekologisk upphandling gå till och se ut? Vilka kriterier kan vara lämpliga att ställa och hur fungerar de verktyg som finns?

Miljökrav vid upphandlingar / EKU-verktyget

Peter Nohrstedt, Miljöstyrningsrådet, tidigare sekreterare i delegationen för Ekologiskt Hållbar Upphandling (EKU).

EKU-verktyget är ett hjälpmedel för att ställa miljökrav vid offentlig och privat upphandling. Innan EKU-verktyget upprättades fanns andra typer av hjälpmedel, bland annat den så kallade "Västernorrlandpärmen" framtagen av kommunförbundet i Västernorrland. Arbetet med EKU-verktyget inleddes under den så kallade EKU delegationen 1998. Från och med januari 2003 ligger EKU arbetet under Miljöstyrningsrådet.

I EKU-verktyget finner man miljökrav för 50 olika produkter inom olika produktgrupper såsom kemisk-tekniska produkter, textilier, transporter etcetera. Arbetet med att uppdatera och utveckla verktyget är ständigt pågående och några av de produktgrupper som är under utveckling är livsmedel, bygg, pappersprodukter med flera.

Varför behövs det då ett gemensamt verktyg? Resurserna hos dem som upphandlar är ofta begränsade och leverantörerna har ett stort behov av enhetliga kriterier. Den offentliga upphandlingen är stor, ca 400 miljarder om året vilket motsvarar ca 20 procent av BNP.

Miljökraven i EKU skall vara relevanta, icke-diskriminerande, proportionerliga, möjliga att utvärdera objektivt, kontrollerbara, verifierbara, miljöeffektiva, ha ett LCA-perspektiv samt vara pådrivande och stimulera till prestationshöjning.

I dag står valet för många inom offentlig upphandling mellan "ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet" och "lägsta anbudspris". Det förstnämnda innebär möjlighet att utvärdera annat än pris.

Förutom EKU-verktyget har upphandlaren andra verktyg till sin hjälp. Några är: Miljömärkning, Miljöledningssystem, miljödeklarationer och konsulter.

Mer information finns på www.eku.nu

Miljöanpassade inköp: "Bra Miljöval"-märkningen

Caroline Hopkins från Svenska Naturskyddsföreningen redogör för verksamheten kring Bra Miljöval-märkningen.

Svenska Naturskyddsföreningen (SNF) finns till för att påverka privat och offentlig verksamhet i en mer hållbar riktning. De stävar efter att förändra via politisk påverkan, känsla för naturen och konsumentmakt.

Organisationen bildades 1909 och arbetar idag 170 000 medlemmar och verksamhet under demokratiska former i 23 länsförbund och 275 kommunkretsar samt har kansli i Stockholm och Göteborg.

Under 60-talet aktualiserades frågan om kemiska utsläpp samt konsumtionsvanor. På 70-talet handlade debatten om artprojekt och energifrågan och på 80-talet lanserades begreppet ”handla miljövänligt”. I dag arbetar SNF bland annat med ”Miljövänliga veckan” som i år gått på export till övriga Norden. De arbetar också internationellt med miljörelser i Östeuropa, Asien, Afrika, Latin Amerika och Oceanien.

SNF har hand om ”världens tuffaste miljömärkning” – ”Bra Miljöval”. Bra Miljöval är den enda miljömärkning i världen som drivs av en oberoende miljöorganisation. 1987 startade Svenska Naturskyddsföreningens arbete med miljömärkning. Vid den tiden var uppmärksamheten på klorutsläpp stor. Många oroade sig för sjuka och missbildade fiskar. Svenska Naturskyddsföreningen (SNF) utarbetade tillsammans med Miljöförbundet miljökrav på papper. De papper som klarade kraven sattes upp på en lista.

Bra miljöval vände sedan blicken mot tvättmedelsindustrin och 1991 uppmanade Svenska Naturskyddsföreningen till bojkott mot det marknadsledande tvättmedlet Via som tillverkas av företaget Lever. Istället tog ett antal små tillverkare av Bra Miljöval-märkta tvättmedel tillsammans nästan tio procent av marknaden.

1992 lanserades det runda Bra Miljöval-märket med pilgrimsfalken och ersatte köpguiden. Idag kan även el, transporter och butiker märkas med Bra Miljöval.

Mer information finns på www.snf.se

Miljöhänsyn och upphandling

Peter Lysell från Centrum för Produktrelaterad Miljöanalys (CPM), Chalmers ger exempel från aktuell forskning inom området.

För att nå ett hållbarare samhälle måste det till beteendeförändringar. Men då krävs också någon form av drivkraft. Denna drivkraft kan vara värderings- eller affärsdriven. På CPM vill man visa på kopplingen mellan miljöinvesteringar och ekonomiska förtjänst samt möjligheterna att kombinera den kortsiktliga fokuseringen med ett långsiktigt agerande.

CPM är ett nationellt kunskapscentrum och fungerar som en brygga mellan universitet och industri. Organisationen är samfinansierad av VINNOVA, Chalmers samt ett antal industriparters som ABB, Akzo Nobel AB, Duni AB, IKEA, Tetra Pak med flera.

Inom Chalmers samarbetar CPM med organisationer som CEI, IMI, ESA, Fysisk resursteori.

CPM har som mål att motverka och minska den miljöpåverkan produkter av olika slag har, att samla och höja den kompetens som finns i Sverige inom området ”hållbara produkter” samt att förse industrin och samhället med relevant information för att underlätta implementeringen av miljöaspekter vad avser produkter och produktion.

CPM jobbar oftast i projektform. En av frågeställningar man arbetar med idag handlar om hållbara transporter. Man verkar för att förbättra samarbetet miljö – logistik – speditör och tittar på aspekter som:

Hur sker upphandling av transporter i dag? Vilka är de avgörande faktorerna? Hur påverkar miljöavdelningarnas frågeformulär? Vilka krav skulle ge ett bättre resultat?

Ett annat projekt handlar om Integrerade miljöinformationssystem. Målet är att förenkla och minska kostnaden för att tillgängliggöra och sammanställa miljöinformation för beslutsunderlag, rapportering, kundsupport och leverantörskrav / upphandling

Ytterligare ett projekt handlar om Miljö och Ekonomi. Här arbetar man med att finna tydligare kopplingar mellan miljöinvesteringar och ekonomiskt resultat

Mer information om CPM finns på www.cpm.chalmers.se .

Miljöanpassade inköp

Viveca Reimers, Västra Götalandsregionen, WESTMA/Miljösekreterariatet.

Västra Götalandsregionen består av 1,5 miljoner invånare. 49 000 av dessa är anställda av regionen. 90 procent jobbar inom hälso- och sjukvård och 10 procent med regional utveckling. Regionen ansvarar för 17 sjukhus, 160 vårdcentraler, 140 tandvårdskliniker, 7 gymnasieskolor, 6 folkhögskolor, Västfastigheter, WESTMA, Tvätteri, Företagshälsovård, Hjälpmedel, Västrafik, teater, museer, GöteborgsOperan, Film i Väst, Botaniska Trädgården med mera. VGR har en miljöpolicy som går ut på att ställa relevanta miljökrav vid upphandlingar, beställningar och inköp oavsett på vilken nivå inom organisationen beslutet fattas.

En organisation av den storleken genererar en ohygglig mängd inköp och för upphandlingen av en stor del dessa inköp står WESTMA - Västra Götalandsregionens inköps- och logistikorganisation. WESTMAs inköpsvolym för är ca 8 miljarder/år och man levererar dagligen produkter och tjänster till 17 sjukhus, 5 primärvårdsområden samt många av regionens 49 kommuner. Miljöfrågan är viktig och WESTMA:s miljöpolicy går ut på att vara lyhörda gentemot kunderna så att deras miljöarbete underlättas samt delta i diskussioner kring miljöutveckling tillsammans med kunder och leverantörer. Man arbetar också med uppföljning och utvärdering av miljökraven som ställs.

Upphandling av varor och tjänster får stor inverkan på miljön. Skulle till exempel hälften av alla glödlampor bytas ut mot lågenergilampor så skulle 7 procent av Sveriges koldioxidmål vara uppnått. WESTMA arbetar för att öka volymen av miljöanpassade produkter som efterfrågas och köps in, ställa relevanta miljökrav, uppföljning samt att säkra miljökompetensen i organisationen.

Arbetet med miljöaspekten i VGR och WESTMA bygger på ansvar och kommunikation och man har satsat mycket på till exempel ekologiska livsmedel i produktionsköken. Under 2003 var 83 procent av kaffet, 66 procent av vetemjölet och 55 procent av bananerna ekologiska. Men trots insatser var den ekologiska andelen livsmedel i produktionsköken endast 6,5 procent år 2003. Arbetet går vidare och WESTMA satsar på att nå målet på 10 procent ekologiska varor år 2005.

En annan viktig aspekt är Fordonsupphandling. WESTMA avtalade i februari i år om att man tillsammans med Gatubolaget Göteborg skall köpa in 3400 miljöbilar.

Läs mer om WESTMA på www.vgregion.se/vgrtemplates/SU_start_30082.aspx

KappAhl's miljöarbete

Pia Jinhage, miljöansvarig logistik, KappAhl.

På KappAhl ser man ingen motsättning mellan mode och moral (inom vilket miljöaspekter ingår). Företaget köper in 40 000 plagg om året och har sedan 1997 arbetat aktivt med en etisk "code of conduct" som innefattar hänsyn till hälsa, säkerhet, löner och så vidare). För att säkerställa att de etiska kraven följs har man särskilda avtal med alla sina leverantörer. 1999 certifierades företaget enligt ISO14001.

Det är inte bara plaggen i sig som innebär miljöpåverkan. KappAhl har 235 butiker i Sverige, Finland, Norge och Polen och det är en mängd produkter som köps in till varje butik. KappAhl har sedan en tid arbetat med att butikerna samordnar sina inköp för att på så sätt få ner antalet "onödiga" transporter. En annan åtgärd är att alla butiker nu endast använder miljömärkt el.

KappAhl byggde år 2002 en ny distributionsanläggning i Mölndal. Detta innebär att företaget slipper omlastningar av transporter inom Sverige vilket tidigare hade varit både kostnadsineffektivt och miljöovänligt. Man ställer också miljökrav vid upphandling av all logistik.

Under 2004 tog företaget i samarbete med Fordonsgas och Green Cargo fram en gaslastbil som kommer ut i produktionen 2005.

Se mer på: www.kappahl.se .

Miljöarbetet vid Linneväveriet Ekelund i Horred

Christer Ekelund, vd.

Christer Ekelund är VD för världens äldsta textilföretag. Företaget har funnits i den Ekelundska släkten i 14 generationen sedan det startades 1540. Idag har man 40 anställda och omsätter 50 miljoner kronor om året. Linneväveriet är trots sin gamla tradition ett väldigt modernt företag med en teknikpark med snittålder på fem år.

Miljöarbetet inleddes 1994 med att personalen utbildades i att tänka miljömässigt. 1995 valde företaget att märka sina produkter med "Bra miljöval". 1997 avstod Linneväveriet att certifiera företaget utan investerade istället pengarna i ett nytt värmesystem som gick på biobränsle från den egna skogen. Sedan dess har miljöarbetet runnit på. Linneväveriet har bland annat byggt en anläggning på taket som samlar regnvatten, gjort försök med urinseparerande toaletter, satsat på miljövänlig klimatanläggning samt installerat en egen, helt sluten, beredningsanläggning.

Linneväveriet vill radikalt bidra till ett mer uthålligt samhälle genom att ställa om sin egen fabrik till att endast arbeta med förnyelsebara råvaror och resurser, att i varje detalj arbeta ur miljösynpunkt med bästa möjliga tekniker, genom att se att vägen mot målet innebär investeringar i kunskap och teknik samt att miljöinvesteringar får göras utan traditionella krav på lönsamhet.

Linneväveriet har tillsvidare valt bort certifieringen av miljöledningssystemet. Dras slutkund är privatkonsumenten som bättre förstår miljömärkningen av produkter.

Christer Ekelund efterlyser en internationell miljömärkning som är gångbar i alla länder.

Läs mer om miljöarbetet på Linneväveriet på <http://www.linnevaveriet.se>